

**ВІДГУК офіційного опонента –  
доктора юридичних наук, професора, завідувача кафедри  
конституційного права та порівняльного правознавства, Заслуженого  
юриста України Бисаги Юрія Михайловича на дисертацію Андрусяк  
Ірини Павлівни «Запобігання та протидія домашньому насильству:  
теоретико-правове дослідження», що подана на захист до спеціалізованої  
вченої ради Д. 35.052.19 у Національному університеті «Львівська  
політехніка» на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі  
спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права;  
історія політичних і правових учень**

*Актуальність теми.* Запобігання та протидія домашньому насильству є надзвичайно важливими темами в правознавстві. Сучасні соціальні реалії вимагають глибокого дослідження правових механізмів, що забезпечують захист жертв домашнього насильства, оскільки ці випадки можуть мати серйозні наслідки не лише для окремих осіб, але й для суспільства в цілому. Актуальність теми підкріплюється зростанням випадків насильства, які потребують не лише теоретико-правового, а й практичного осмислення.

В умовах сучасних викликів, таких як економічні труднощі, соціальна нестабільність і зміни в традиційних сімейних структурах, особливо важливо розглянути специфічні аспекти запобігання та протидії домашньому насильству. Тому проведені дослідження вносять вагомий вклад у розробку ефективних правових норм і програм, які зможуть краще задовольнити потреби жертв, забезпечити їм доступ до підтримки та правозахисних механізмів.

Особливо актуальною ця тема стає в умовах війни, коли соціальні напруження можуть призводити до збільшення випадків домашнього насильства. Таким чином, наукове дослідження запобігання та протидії домашньому насильству в умовах війни має величезне значення для забезпечення безпеки й захисту прав людей, які страждають від насильства. Вивчення потреб постраждалих, оцінка ефективності роботи соціальних служб та правозахисних організацій в умовах військового конфлікту допоможе розробити рекомендації для удосконалення системи захисту жертв, а також сприятиме формуванню більш чутливого та адаптивного законодавства, яке враховує унікальні потреби уразливих груп населення в контексті війни.

Усі ці аспекти відображають ключову роль державної політики у сфері домашнього насильства, в забезпеченні захисту прав людини та розвитку толерантного суспільства в Україні, аналіз якої допомагає розуміти та вдосконалювати законодавство та практику в цій сфері, відображаючи актуальність та необхідність дослідження проблеми, що обрана Іриною Андрусяк для цілісного аналізу.

*Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.* Дисертація виконана відповідно до: положень, визначених у Національній стратегії

сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки, що затверджена Указом Президента України від 27 вересня 2021 року № 487/2021; стратегічних цілей, що містяться в Розпорядженні Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2022 року № 1155-р «Про схвалення Стратегії комунікації з питань європейської інтеграції України на період до 2026 року»; Рішенні Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України»; Указі Президента України «Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки» від 27 вересня 2021 року № 487/2021; норм Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» з відповідними змінами до деяких законів України щодо пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності від 12 січня 2023 року № 2859-IX; Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності, схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 року № 526-р; Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки, що затверджена 26 березня 2021 року.

Дисертаційне дослідження виконується в межах наукового напрямку Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» «Правові, психологічні та інформаційні проблеми розвитку державності в Україні», затвердженого Вченою радою Національного університету «Львівська політехніка» 24 червня 2014 року, протокол № 5 та кафедри теорії права та конституціоналізму «Європейський вектор розвитку української державності і права людини: історія та перспективи» (0119U100040).

За своєю проблемністю, обсягом та змістом обрана тема дисертаційного дослідження цілком відповідає проблематиці докторської дисертації за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

### ***Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації***

Обґрунтованість наукових напрацювань визначається глибоким теоретико-правовим аналізом предмета дослідження. Дисертантка ґрунтовно розглядає правову природу домашнього насильства, вивчаючи його причини, характерні особливості та прояви в різних соціальних контекстах, що дозволяє чітко визначити ключові аспекти проблеми, що суттєво підвищує якість наукових висновків.

Важливим етапом у формулюванні рекомендацій стало дослідження чинного законодавства, що регулює запобігання та протидію домашньому насильству у роботі проведено порівняльний аналіз існуючих правових норм, що дозволяє виявити недоліки в їх реалізації та наявність прогалин у законодавстві, що, у свою чергу, забезпечує аргументацію для внесення конкретних змін до нормативно-правових актів, що має велике практичне значення.

Крім того, у дисертації представлено рекомендації щодо вдосконалення механізмів взаємодії між державними органами, неурядовими організаціями та іншими суб'єктами, які працюють у сфері протидії домашньому насильству. Ці рекомендації ґрунтуються на результатах емпіричних досліджень та свідчать про практичну спрямованість наукових положень. Важливість такого підходу полягає в тому, що він враховує реалії суспільства та потреби жертв насильства, що значно підвищує ефективність запобігання та протидії цій проблемі.

Отже, обґрунтованість наукових результатів, представлених у дисертації, забезпечується комплексним підходом до дослідження, що поєднує теоретичні основи з практичними рекомендаціями. Це свідчить про важливість роботи для розвитку теорії та практики в сфері правового регулювання домашнього насильства, що має суттєве значення для подальшого удосконалення національної системи правового захисту жертв насильства.

Текст дисертації, що складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків, характеризується цілісністю і завершеністю. Обґрунтованість отриманих автором наукових результатів базується на достатньо переконливій аргументації та висновках щодо загальнотеоретичних аспектів політики протидії домашнього насильства сучасної демократичної держави, послідовності та логіці викладу матеріалу, єдності всіх структурних підрозділів роботи.

Джерельна база дисертаційної роботи є надзвичайно широкою та різноманітною, складаючись з понад восьмисот джерел, які охоплюють як правові акти, так і наукові дослідження. Включення праць вітчизняних і зарубіжних науковців, що досліджують загальнотеоретичні питання, а також специфіку галузевого законодавства, підкреслює глибину і всебічність підходу авторки до досліджуваної теми. Раціональне використання посилань на монографії та статті дозволяє не лише обґрунтовувати свої твердження, але й вести критичний діалог з іншими дослідниками, аналізуючи їх аргументи та вказуючи на їхні можливі недоліки.

Особливу цінність джерельної бази складають міжнародні звіти та доповіді авторитетних організацій, таких як ООН, ЮНІСЕФ, ВООЗ, та інші, які забезпечують об'єктивну статистичну інформацію та свідчення міжнародної практики у сфері прав людини, вони не лише надають фактичні дані, а й формують контекст для глибшого розуміння проблеми домашнього насильства в Україні та за її межами. Авторка аналізує статистичні показники, звіти правоохоронних органів та дані судової практики, що підвищує наукову достовірність результатів дослідження.

Додатково, дисертація включає в себе матеріали спеціалізованого законодавства, що регулює питання домашнього насильства, та нормативні джерела, які слугують основою для розвитку правової системи України, дозволяючи дисертантці сформулювати чіткі висновки та рекомендації, ґрунтовані на реальних даних і практичному досвіді. Зразкові справи та комплексні зведення, представлені в роботі, дають змогу краще зрозуміти

правозастосування в контексті проблематики домашнього насильства, що сприяє формуванню науково обґрунтованих рішень.

Обґрунтованість наукових положень, які виносяться на захист, в значній мірі визначається продуманою методологією, що є основою для формулювання висновків і рекомендацій. Вибір підходів, таких як соціологічний, аксіологічний та культурний детермінізм, свідчить про глибоке розуміння авторки проблематики домашнього насильства та його багатогранності. Вказано дозволило здійснити всебічний аналіз явища, враховуючи соціальні, культурні та правові аспекти, що є особливо важливим у контексті сучасних викликів.

Крім того, використання трирівневої системи методів підкреслює високий рівень наукової добротності роботи. Застосування діалектичного, феноменологічного та герменевтичного підходів дозволяє не лише точно визначити суть явища домашнього насильства, а й надати цілісну картину його проявів. Таким чином, обґрунтованість наукових висновків у дисертаційній роботі є результатом не лише належного підбору методів, а й вмілого їх використання для досягнення поставлених цілей, що сприяє подальшому розвитку теоретичних концепцій у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Окрему увагу слід приділити додаткам, які надають змогу візуалізувати проведені опитування. Загальна кількість респондентів, що взяли участь в опитуванні, становить 646 осіб - значний обсяг даних, який забезпечує високу достовірність отриманих результатів. Таке масштабне дослідження дозволяє не лише відобразити різні аспекти домашнього насильства в українському суспільстві, а й проаналізувати роль і ставлення різних соціальних груп до цієї проблеми. Завдяки ретельно розробленим анкетам та чітко визначеним фокус-групам, результати опитування можуть служити надійною основою для подальших наукових досліджень та практичних рекомендацій у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

З огляду на вищезазначене можливо стверджувати, що достовірність отриманих результатів, обґрунтованість представлених висновків та пропозицій, застосування відповідної методології дали можливість об'ємно та предметно дослідити декларовану проблематику.

### *Достовірність та наукова новизна одержаних результатів.*

Оцінюючи новизну отриманих результатів у дисертаційному дослідженні Ірини Андрусак важливо підкреслити, що ця робота є першою в українській юридичній науці комплексною монографією, яка присвячена загальнотеоретичним аспектам запобігання та протидії домашньому насильству. Дослідження спирається на сучасні міжнародні стандарти та європейський досвід у сфері захисту прав людини. Авторка забезпечує достовірність своїх висновків через використання широкого спектра джерел: міжнародні та національні статистичні дані, праці вітчизняних і зарубіжних науковців, а також аналіз нормативно-правових актів і практики судочинства. Важливу роль у дослідженні відіграють рішення міжнародних судів, зокрема

Європейського суду з прав людини, а також результати соціологічних опитувань, що дозволяють глибше зрозуміти динаміку проблеми домашнього насильства.

За допомогою критичного аналізу існуючих наукових досягнень, Ірина Андрусяк розглядає державну політику у контексті запобігання домашньому насильству та доводить її самостійний статус у системі юридичної науки. Вона виводить ключові ознаки цієї політики, актуалізуючи їх для сучасних правових досліджень. Таким чином, дисертація Ірини Андрусяк робить вагомий внесок у вітчизняну юридичну науку, пропонуючи нові підходи та рішення для протидії домашньому насильству, що підкреслює її значущість для розвитку теорії та практики в цій галузі.

Дисертаційна робота Ірини Андрусяк вирізняється своєю здатністю органічно поєднувати теоретичні концепції з реальними практиками, що робить її особливо цінною в контексті вивчення запобігання та протидії домашньому насильству. Комплексне дослідження не лише глибоко аналізує проблему, а й відкриває нові горизонти для інтеграції знань, що отримані в академічному середовищі, з вимогами реального життя. Важливим аспектом роботи є те, що авторка звертає увагу на конкретні концепції, принципи та інструменти, які визначають політика протидії домашньому насильству в Україні. Вона ретельно досліджує реальний досвід їх впровадження, оцінює результати та ефективність заходів, що вживаються для вирішення проблеми. Такий синергетичний зв'язок між теорією та практикою відкриває нові можливості для розробки юридичних рекомендацій та практичних рішень, базуючись на ґрунтовних знаннях, отриманих в ході дослідження. Крім того, результати дисертації стануть цінним ресурсом для дослідників, науковців, юристів, державних службовців, представників правоохоронних органів та інших практиків, які прагнуть вдосконалити досліджувану сферу.

На думку опонента, мають значні елементи новизни та ціннісні підходи такі твердження авторки дисертації.

По-перше, дисертаційна робота Ірини Андрусяк вирізняється своєю унікальністю завдяки всебічному підходу до удосконалення нормативно-правового регулювання запобігання та протидії домашньому насильству і забезпечення гендерної рівності. Авторка формулює конкретні пропозиції щодо внесення змін до таких законів, як «Про запобігання та протидію домашньому насильству» і «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», активно залучаючи широке коло нормативних актів. Її участь у робочій групі з розроблення Політики гендерної рівності в Національному університеті «Львівська політехніка», свідчить про глибоке розуміння проблеми та прагнення до її вирішення на всіх рівнях.

Окрім правотворчості, дисертація акцентує увагу на правореалізації, підвищуючи правосвідомість серед правореалізуючих і правозастосовних суб'єктів, що сприяє ефективному протистоянню насильству. Її науково-дослідна діяльність у розробці нових методологічних підходів до громадської протидії домашньому насильству, а також освітньо-просвітницька робота, включаючи підготовку матеріалів для лекцій і тренінгів, демонструють

активність у суспільному обговоренні цієї проблеми. Таким чином, робота Ірини Андрусак не лише підвищує обізнаність про домашнє насильство, але й активно сприяє пошуку рішень для його подолання, що робить її важливим внеском у розвиток української юридичної науки та практики.

По-друге, використання спеціалізованого законодавства та матеріалів практики зарубіжних країн, таких як Австрія, Аргентина, Албанія, Болгарія, Боснія і Герцеговина, Бразилія, Бельгія, Грузія, Данія, Естонія, Індія, Індонезія, Італія, Іспанія, Велика Британія, Канада, Колумбія, Китай, Латвія, Литва, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Польща, Південна Корея, Північна Македонія, Румунія, Сербія, США, Туреччина, Франція, Чехія, Чорногорія та Швеція, слід вважати суттєвим позитивним чинником дисертації. Широкий міжнародний контекст дозволяє автору не лише порівняти різні підходи до запобігання та протидії домашньому насильству, але й запозичити ефективні практики, що можуть бути адаптовані до українських реалій. Залучення такої різноманітної бази матеріалів сприяє глибшому аналізу проблеми, виявленню її специфіки в контексті різних культурних і правових традицій, а також формуванню рекомендацій, які спираються на міжнародний досвід і досягнення. Це підкреслює наукову цінність роботи та її потенціал для практичного застосування в Україні.

По-третє, відмічаємо цінність комплексного підходу до протидії домашньому насильству полягає в тому, що він визнає унікальні потреби різних суб'єктів, таких як жінки, чоловіки, діти, представники інших соціальних груп. Такий підхід не лише відповідає на специфічні виклики кожної групи, але й забезпечує інклюзивність, рівність та доступ до допомоги, гарантуючи, що кожен постраждалий отримає необхідну підтримку й захист. Пропозиції, спрямовані на різні групи, враховують їхні унікальні потреби, наприклад, для жінок передбачені заходи щодо їхньої економічної стійкості та рівності, для чоловіків – розробка стандартів підтримки й створення спеціальної інфраструктури. Визнання дитини-свідка як постраждалої від психологічного насильства є ключовим елементом захисту дітей. Тому репрезентований в розділі 3 комплексний аналіз оцінюємо особливо позитивно.

По-четверте, пропозиція щодо ідеологічно-правової трансформації політики у сфері домашнього насильства (с. 394-420) через проактивні заходи є ключовою для попередження протиправної поведінки. Вона акцентує увагу на боротьбі з гендерною нерівністю та дискримінацією, викоріненні ідеології приватності домашнього насильства, а також на розкритті латентних випадків правопорушень. Ці підходи допоможуть зробити проблему публічною, визнаною і суспільно засуджуваною, що є основою для ефективної боротьби з домашнім насильством.

Суспільно-освітні кампанії, удосконалення роботи органів охорони здоров'я та захист репродуктивних прав сприяють формуванню проактивного підходу до запобігання насильству. Інформаційно-просвітницькі заходи допоможуть підвищити обізнаність громадськості про протиправність

домашнього насильства, сприяючи кращій профілактиці та соціальній відповідальності.

По-п'яте, дослідження латентності домашнього насильства (с. 406-408) є значним досягненням, оскільки детально показує, як приховане становище протиправної поведінки перешкоджає ефективному захисту постраждалих і сприяє повторенню насильства. Визначення ключових причин, таких як страх перед наслідками, байдужість компетентних органів та нерозуміння жертвою свого становища, проливає світло на фактори, що утримують насильство у тіні. Запропоновані соціально-правові механізми для подолання цих перешкод є важливим кроком для розкриття латентних випадків насильства та забезпечення належної допомоги постраждалим.

По-шосте, відзначаю унікальність пропозиції впровадити інститут розкриття інформації про кривдника за запитом зацікавленої особи (с. 454-457) є революційним кроком у протидії домашньому насильству. Це інноваційне рішення забезпечує важливий механізм захисту для близьких осіб, таких як члени подружжя, батьки, повнолітні діти та наречені, надаючи їм можливість звертатися до органів із запитом про наявність інформації про потенційного кривдника. Доступ до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі дозволить своєчасно виявляти загрози і вживати превентивні заходи для захисту від можливого насильства. Вказане підвищить прозорість та ефективність системи захисту, водночас сприятиме зменшенню кількості випадків прихованого насильства, що робить цей інститут надзвичайно важливим інструментом у боротьбі з домашнім насильством.

Науковий аналіз дисертаційного дослідження також торкається низки питань, які або зовсім не висвітлювалися вітчизняними теоретиками права, або залишалися нерозглянутими в юридичній літературі. Це свідчить про особливу цінність роботи та її внесок у розвиток української правової науки.

### ***Повнота викладу одержаних результатів.***

Текст дисертаційної роботи повністю і комплексно розкриває досліджувану тему, без прогалин у предметі дослідження. Можна впевнено стверджувати, що зміст роботи відповідає спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Дисертація та її реферат оформлені згідно з усіма вимогами, які висуваються до наукових праць такого рівня. У рефераті системно та чітко викладені наукові положення, що виносяться на захист.

Основні положення та результати дисертації Ірини Андрусак відображені у 53 авторських наукових публікаціях. Серед них: 21 стаття в наукових фахових виданнях України, 5 статей у виданнях, що входять до наукометричних баз Scopus або Web of Science, 22 апробації результатів дослідження на конференціях та науково-практичних заходах, а також 5 додаткових публікацій, що розкривають наукові результати. Загальний обсяг публікацій становить 35,42 друкованих аркуша, з яких особисто авторці належить 33,18 аркуша.

У дисертації та публікаціях не виявлено порушень принципів академічної доброчесності, що підкреслює якість виконаної роботи.

### ***Практичне значення одержаних результатів.***

Результати дисертаційного дослідження Ірини Андрусяк мають значне практичне значення і спрямовані на покращення показників рівності, недискримінаційності та справедливості у вітчизняній правовій системі, зокрема у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Узагальнення, висновки та пропозиції, обґрунтовані в дисертації, можуть бути застосовані у правотворчому процесі для вдосконалення нормативно-правового регулювання домашнього насильства та забезпечення гендерної рівності. Запропоновані авторкою правові норми сприяють підвищенню рівня правової захищеності постраждалих від насильства та удосконаленню механізмів боротьби з дискримінацією на основі гендерної ознаки.

Висновки дисертації є важливими для правореалізації, оскільки вони сприяють підвищенню рівня правосвідомості учасників правозастосовної діяльності, вони можуть бути використані для розробки нових заходів, спрямованих на попередження насильства та поліпшення доступу до правової допомоги постраждалим. Крім того, дисертація має освітнє значення, оскільки її матеріали можуть бути використані під час викладання дисциплін, таких як «Гендерна рівність», «Теорія та філософія права», «Конституційне право України», «Міжнародне право» та інших галузевих наук, що допоможе формувати фахівців, здатних ефективно вирішувати проблеми, пов'язані з гендерною нерівністю та домашнім насильством. Усі впровадження дослідження підтверджені відповідними документами.

### ***Дискусійні аспекти і зауваження***

Дисертаційне дослідження Ірини Павлівни Андрусяк містить дискусійні аспекти, або положення, що потребують додаткового обґрунтування.

1. Недостатнє дослідження статусу свідка домашнього насильства є серйозним недоліком у правовій системі, оскільки свідки відіграють критично важливу роль у виявленні та протидії цьому явищу. Відсутність чіткої правової регламентації статусу свідків може призводити до їхньої незахищеності та страху перед можливими репресіями з боку кривдника, що, в свою чергу, може зменшити кількість повідомлень про випадки насильства. Свідки часто є ключовими фігурами, здатними надати важливу інформацію щодо фактів насильства, однак без відповідного захисту та правового статусу їхній внесок у правозастосування залишається непоміченим. Внаслідок цього виникає ризик, що свідки, зокрема діти або особи з вразливих груп, не отримають належної підтримки, що ускладнює процес отримання справедливості для жертв домашнього насильства. Тому, на думку опонента, необхідно було провести ґрунтовне дослідження та розробити рекомендації щодо правового статусу свідків, щоб забезпечити їх захист і активне залучення до процесу правозастосування.



2. Вважаємо, що одним із суттєвих недоліків запропонованої дисертації є недостатнє розкриття діяльності психологічних служб у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Психологічні служби грають ключову роль у підтримці жертв, адже їхня емоційна і психологічна допомога є критично важливою у процесі відновлення постраждалих. Проте в дисертації не достатньо уваги приділено питанням регламентації, моніторингу і оцінки якості роботи цих служб.

Відсутність чітких стандартів і механізмів контролю за діяльністю психологічних служб може призвести до нерівномірного надання допомоги жертвам домашнього насильства. Це, у свою чергу, може негативно вплинути на їхнє психологічне благополуччя та здатність до адаптації у суспільстві. Тому вважаємо, що необхідно більш детально дослідити і представити механізми, які забезпечать ефективність роботи психологічних служб у цій галузі, що є важливим для комплексного підходу до розв'язання проблеми домашнього насильства.

3. В останньому підрозділі 4.3 на ст 441 дисертації авторкою запропоновано доповнення ч.2 ст.15 ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству» відповідно до яких суб'єкти, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству не можуть відмовити громадським об'єднанням, іноземним неурядовим організаціям та інших заінтересованих особам у співпраці, якщо така співпраця не суперечить законодавств. Вказане положення потребує критичного аналізу з кількох причин: 1) формулювання "не можуть відмовити" є надто загальним і не враховує контекстуальних обставин, за яких така співпраця може бути здійснена; 2) відсутність чітких критеріїв або стандартів для визначення того, хто саме є «заінтересованими особами», може призвести до ситуацій, коли в процес залучення до співпраці можуть потрапити організації, які мають сумнівну репутацію або цілі, що не відповідають заявленим; 3) забезпечення співпраці з громадськими об'єднаннями та неурядовими організаціями повинно бути підкріплене системою контролю та моніторингу. Без належної оцінки та нагляду за якістю такої співпраці може виникнути ризик, що діяльність цих організацій не відповідатиме потребам постраждалих осіб, а навпаки, може створити додаткові бар'єри у процесі отримання допомоги. Загалом, хоча ідея про необхідність співпраці є важливою, її реалізація повинна бути детально прописана з урахуванням всіх ризиків і необхідності забезпечення якості, ефективності та безпеки такої взаємодії.

Вказані положення не повинні розглядатися як критика, що підриває цінність дослідження, але може внести цінний внесок у поглиблення розуміння теми та розвиток дискусії в науковому середовищі.

#### ***Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.***

Дослідження, представлене в дисертації, спрямоване на вирішення специфічної науково-прикладної проблеми, що має істотне значення для сучасної юридичної науки. У роботі висвітлено нові ідеї, які не отримували попереднього обговорення, та які є результатом оригінальних наукових

досліджень авторки, вони несуть значну наукову цінність і відіграють важливу роль у подальшому розвитку теоретичних концепцій у сфері теорії держави та права.

Дисертація Андрусак Ірини Павлівни «Запобігання та протидія домашньому насильству: теоретико-правове дослідження», подана на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень, є завершеною науковою працею, яка за важливістю та обсягом змісту дослідження має вагоме значення для теорії держави і права.

За своєю актуальністю, науковим рівнем, новизною, практичним значенням дисертація відповідає вимогам Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою КМУ № 1197 від 17.11.2021 р., а її авторка – АНДРУСЯК Ірина Павлівна – заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

## ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ

доктор юридичних наук, професор,  
завідувач кафедри конституційного права  
та порівняльного правознавства  
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,  
Заслужений юрист України

Юрій БИСАГА

